

200 ár síðan Kielarfriðin

Zakarias Wang

Mikunátt verða 200 ár síðani núverandi Noreg varð skilt frá okkum sambært friðar-sáttmálan í Kiel, sum er dag-settur 14. januar 1814.

Hetta var ásett í einum sáttmála, sum kongur okkara gjørði við Svøríkis kong. Kongur okkara var Noregis kongur, sum samstundis var kongur í Danmørk og eisini stýrði hertogadømunum Slesvík og Holstein á mark-inum við Týskland.

Hetta ríkjasamband skuldi vera saman um kríggj og frið, og nú hevði okkara kongur verið uppi í einum kríggi, sum hevði fingið ein ringan enda. Hann hevði tapt, og

fremmandir hermenn vóru komnir inn um ríkismark. Kongur noyddist at rinda fyri friðin við lata jørð.

Svøríkis kongur kravdi at ríkjasambandið millum Noreg og Danmark varð upployst, soleiðis at Noreg kom saman við Svøríki. 7. januar 1814 gekk Danmarkar kongur við til hetta, og hetta var grundarlagið fyri sam-ráðingunum millum part-arnar í Kiel vikuna eftir.

Men so hendi nakað óvæntað. Stórabretland, sum eisini var í kríggi við Noregis og Danmarkar kong, kravdi at fáa ein part burtur av Danmarkar ríki, nevnliga oynna Helgoland, sum er í landsynningshorninum í Norðsjónum. Hon er lítið størri enn Lítla Dímun, men hevur góða havn, og hesa oyggj høvdu bretar hersett í 1807 og hundræðtals bretskeir úthandlar vóru har. Bretar vildu ikki sleppa hesum kravi, og vandi var fyri at hetta kundi forkoma allari friðartilgongdini.

Tá var tað, at svenski

oddamaðurin, krúnprins-urin Karl Johan, skar ígjøg-num og gjøgnum sín sam-ráðingarmann skeyt upp, at Grønland, Føroyar og

Ísland framvegis skuldu vera í ríkjasambandinum við Danmørk. Hetta gekk danski samráðingarmaðurin við til, og hesum fyri at

takka eydnaðist at fáa friðar-sáttmálan undirritaðan kl. trý náttini til 15. januar 1815, men dagsetingin var tó dagin fyri, tann 14. januar.

Seksuellur ágangur – tabu?

– hjálparleys offur

Poul Jóhan Djurhuus

Týskvøldið 7. januar var stórus almennur fundur hildin í GRÚGVUNI í Lamba. Tað var Hilda Viderø, sum hevði tikið stig til fundin, og tað var fullsett.

Hon bjóðaði til fundar vegna felagsskapin ÁSÁ, sum stendur fyri “Árin av Seksuella Ágangi.” Felags-skapurin er stovnaður í 2009 við tí endamáli at kunna um hvat tað ger við børn, tá tey

verða útsett fyri seksuella ágangi.

Hilda er ein eldsál inn-an fyri hetta málsøkið, sum má sigast at vera eitt ógvu-liga heitt evni í dagsins Fø-oyum. Tað varð upplýst á fundinum, at hóast eingi al-menn hagtøl eru tøk, so kann man við rímiligari vissu siga, at onkustaðni millum 10-20 % eru offur fyri seksu-ellum ágangi – eitt tal, sum rópar um hjálp! og hjálp er nevniliga tað, sum Hilda og onnur við henni vildu við fundinum týskvøldið.

Hilda hevði áhugaverdan fyrilestur um evni, og legði upp til spurningar og tjak, og tað varð væl tikið undir við øllum, sum varð ført fram. Spurningar og viðmerkingar ruku um høvðini á fundar-luttakarunum, sum eisini fingi høvið til ein drekka-steðg, har evni varð víðari viðgjørt mann til mann.

Tjakið var bæði livandi og sakligt, og varpaði enn meiri ljós á málið, enn sjálvur fyri-lesturin.

Tungir fundar-luttakarar

Á fundinum vóru fleiri prestar, samkomuleiðarar, bibliulærarar, prædikumenn, summarleguleiðarar, stovns-leiðarar og onnur, so tað er skilligt, at tað var eitt tungt klientel, sum Hilda helt fyilestur fyri. Tað fekk hon eisini at royna, tá fleiri av hesum settu spurningar og komu við viðmerkingum og ískoytum. Men Hilda, sum hevur virkað á feltinum síð-ani 1993, dugdi væl at svara og leggja fram.

Hagtøl

Onkur stovnsleiðari kom inn á, at tað eru eingi almenn hagtøl í Føroyum viðvíkjandi seksuella ágangi á børn, og

at hetta er sera óheppi: “Tað er sera kostnaðarmikið at útvega kvalifiseraði hagtøl um hesi viðurskipti, men tað er tað almenna, sum má játta pening til slíkt kann-ingararbeiði.”

Fyribyrging

Eisini varð upplýst á fund-inum, at støð sum Zarepta, Nesvík og samkoman Lívðin hava gjørt vegleiðingar viðvíkjandi fyribyrging av seksuella ágangi á teirra øki; “men hesar vegleiðingar hjálpa lítið, um tær verða lagdar niður í eina skuffiu,” segði onkur.

Viðgerð

Eisini varð upplýst til sam-anberingar, at alkoholikarar fáa ókeypis viðgerð, meðan tann seksuelt skaddi ikki kann fáa ókeypis viðgerð, “men verður viðkomandi alkoholikari, sum úrslit av

seksuella áganginum, so fær hann/hon ókeypis viðgerð, og tað vísir seg í mongum førum, at slík ofta gerast alkoholikarar.”

Í fyrilestrinum fingi lut-takarnir eisini at hoyra, at ein út av tíggju krenkarum eru kvinnur, og at krenkarin dugir ikki at síggja, at tað er skeivt, sum hann ger.

Seint uppdaga

Hilda tók sum dømi eina ferðsluvánlukku, har per-sónur er fyri stórum per-sónligum løstum. Eina slíka vanlukku síggja og vita øll um við tað sama, og man fær tikið hond um tann seka og tann skadda beinanvegin. Men soleiðis er tað ikki, tá krenkarin fremur ágang á barnið. Vanlukkan hendir í einum lukkaðum rúmi, har einans krenkarin og barnið eru til staðar. Eingin sær, eingin hoyrir og eingin boðar

frá, og vanlukkan verður ikki steðgað, men endurtekur seg aftur og aftur.

Betri kunning

Ímóti endanum av fund-inum varð skotið upp, at tað varð gjørt munandi meiri við at geva fólkinum í samkomunum eina kvali-fiseraða kunning um tær vittervandi fylgjurnar, bæði fyri ofrið, krenkaran og familjurnar hjá báðum, sum standast av seksuella ágangi á børn.

Fólkið fór av fundinum við tí í skjáttini, at vit mugu gerast betur til at síggja, hoyra og boða frá!

gjaranes@olivant.fo